

ANA HATLARI İLE
ATATÜRK DÖNEMİ
TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Editörler

Ersin MÜEZZİNOĞLU

Latif PINAR

İsmail ŞAHİN

İçindekiler

ÖNSÖZ 1

BİRİNCİ KISIM MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVRALINAN MİRAS: SON DÖNEM OSMANLI
DIŞ POLİTİKASI VE DİPLOMASİSİ 5
Hakan TÜRKKAN

İKİNCİ BÖLÜM

MİSAK-I MİLLÎ VE DIŞ POLİTİKA 47
Cemile ŞAHİN

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BATILI DEVLETLERLE İLİŞKİLER 77
Bilal TUNÇ-Fehminaz ÇABUK

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOVYETLERLE İLİŞKİLER 99
Bilal TUNÇ

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ VE GÜMRÜ ANTLAŞMASI 115
İsmigül ÇETİN

ALTINCI BÖLÜM

LOZAN KONFERANSI VE LOZAN ANTLAŞMASI 137
Yasin KAYIŞ

İKİNCİ KISIM
LOZAN SONRASI TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA
İKİLİ İLİŞKİLER VE BAŞLICA SORUNLAR

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSUL MESELESİ..... 179
Bilal TUNÇ

İKİNCİ BÖLÜM

MUSUL MESELESİ SONRASI İNGİLTERE İLE İLİŞKİLER.....205
Resul YAVUZ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FRANSA İLE İLİŞKİLER 237
Yakup KAYA

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HATAY MESELESİ 273
Sabit DOKUYAN

BEŞİNCİ BÖLÜM

İTALYA İLE İLİŞKİLER 293
Ersin MÜEZZİNOĞLU

ALTINCI BÖLÜM

ALMANYA İLE İLİŞKİLER 335
Selma GÖKTÜRK ÇETİNKAYA

YEDİNCİ BÖLÜM

SOVYETLERLE İLİŞKİLER..... 357
Çağatay BENHÜR

SEKİZİNCİ BÖLÜM

BALKAN POLİTİKASI VE BALKAN DEVLETLERİ İLE İLİŞKİLER..... 379
Serap TOPRAK

DOKUZUNCU BÖLÜM

İRAN İLE İLİŞKİLER..... 417
Ersin MÜEZZİNOĞLU

ONUNCU BÖLÜM

AFGANİSTAN İLE İLİŞKİLER 457
Ahmet Coşkun TEKİN

ON BİRİNCİ BÖLÜM

LOZAN'DAN MONTRÖ'YE BOĞAZLAR MESELESİ.....479

Serap TOPRAK

ÜÇÜNCÜ KISIM

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNE TEORİK VE DETAYLI OKUMALAR

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN MİLLETLER CEMİYETİ'NE ÜYE OLMASI VE
CEMİYETLE OLAN İLİŞKİLERİ.....495

Yakup KAYA

İKİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ CELAL BAYAR HÜKÜMETİ DÖNEMİNDE
TÜRK DIŞ POLİTİKASI.....525

Sabit DOKUYAN

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEVFİK RÜŞTÜ ARAS'IN DIŞ POLİTİKA ANLAYIŞI.....563

Hanefi YAZICI

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA GÜVENLİK ARAYIŞLARI:
İDEALİZM-REALİZM KISKACINDA TÜRKİYE.....585

Latif PINAR

BEŞİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK DÖNEMİ GÖÇ POLİTİKASININ ESASLARI..... 617

Cemile ŞAHİN

Önsöz

“İstiklal-i tam” ve “istihlas-ı vatan” ya da “kurtuluş” ve “kuruluş” mücadelesi de olarak nitelendirilen muhataralı bir sürecin ardından, yüzyılların biriktirdiği ve katmerleştirdiği meseleleri Atatürk’ün liderliğinde Lozan Antlaşması’yla büyük ölçüde çözüme kavuşturan yeni Türk devleti, geçmişin acı tecrübelerini ve verilen büyük mücadeleleri her an hatırdan tutarak istiklalini ve mevcudiyetini esas alan, başta Lozan Antlaşması’nın pürüzlü bıraktığı konular olmak üzere karşı karşıya kaldığı meseleleri barışçıl ve uluslararası hukuka uygun şekilde, gücünün ve uluslararası konjonktürün elverdiği kadarıyla kendi lehine çözmeye çalışan bir dış politika takip etmiştir. 1930’lara kadar bu şekilde bir seyir takip eden dış politikada, 1930’lardan sonra yine güvenlik odaklı ve barışçıl bir bakış hâkim olmuştur. Uluslararası gelişmeler bağlamında İkinci Dünya Savaşı’na giden yolun taşlarının döşendiği bu zaman diliminde Türk dış politikasında belirtilen bakış açısına uygun olarak çok yönlü ilişkiler geliştirilmeye, Milletler Cemiyeti şemsiyesi altında kolektif güvenliğe hizmet edilmeye çalışılmıştır. Bu kitap çalışması, yukarıdaki perspektiften hareketle dönem boyunca Türk dış politikasında etkili olan kavramları, olayları ve şahsiyetleri bilimsel metotlarla, objektif olmaya özen göstererek, çoğunlukla birinci el kaynaklara dayalı olarak ele almayı amaçlamıştır. Dönemin dış politikası üzerine çok sayıda araştırma yapılmış olmasına rağmen tüm dış politika gelişmelerinin, her yönüyle ve detaylı bir şekilde ele alınmış olduğu söylenemez. İşte takdimi yapılan bu kitap çalışması böyle bir ihtiyacı karşılamaya adaydır.

Türk dış politikası araştırmacıları ve okuyucuları için bir müracaat eseri niteliğinde hazırlanan bu kitap 2017, 2018 ve 2019’da İdeal Kültür Yayıncılık tarafından yayınlanan üç kitaplık serinin, ilave ve gözden geçirmelerle,

tek kitap halinde bir araya getirilmiş halidir. Kitaptaki yazılar bilimsellik, imla ve ifadede doğruluk, dipnot ve kaynakça göstermede uygulama birliği gibi kıstaslar bakımından editoryal incelemeden geçirilmiş, ancak “İlmi sorumluluk ve ortaya konan görüşler yazara aittir” ilkesi gözetilerek, yazarların görüş ve değerlendirmelerine müdahale edilmemiştir.

Kitabımızın bölümlerini yazan araştırmacılara şükranlarımızı sunarken, araştırma, inceleme ve düşünme becerilerimizin gelişmesine katkı sunan ve bu doğrultuda üzerimizde emeği bulunan kıymetli hocalarımıza bir kez daha gönülden teşekkür ederiz.

Kitabın beğenileceğini umuyor, kitabın basımını gerçekleştiren İdeal Kültür Yayıncılık’a şükranlarımızı sunuyoruz.

Editörler

Doç. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Latif PINAR

Doç. Dr. İsmail ŞAHİN